

VEGYESEK

A Magyar Nevelők Egyesülete

1938. április hó 5-én tartotta első előadóülését dr. Firbás Oszkár ügyvezető alelnök elnöketével, melyen dr. Várkonyi Hildebrand egy. ny. r. tanár, az egyesület elnöke tartotta meg székfoglaló beszédét *Eötvös József kultúrpolitikája* címen. (Az előadást lapunkban közölni fogjuk.)

Folyó évi május hó 3-án tartott második előadóülésen ugyancsak dr. Firbás Oszkár ügyv. alelnök elnöklete alatt dr. Kogutowicz Károly egy. ny. r. tanár tartott előadást *Állásfoglalás a Magyar Földrajzi Társaság Helynév-Bizottságának javaslata tárgyában* címen.

Előadó ismertette a Magyar Földrajzi Társaság *Helynév-Bizottságának* határozatát, melyet hozzászólás végett az ország szakköreinek megküldöttek.

Helyszűke miatt az alábbi névsor kapcsán szemléltetjük azokat az elveket, melyeket a *Társaság* az iskolai tankönyvekben és térképeken megvalósítani óhajt. A dült betűvel szedettek a *Bizottság* javasolta helynevek s az = jel után következő a közismert, használatos ill. magyaros alak.

1. *Magyar szókincs*. Másként óhajtják feltüntetni a neveket

tankönyvben : térképen :

Bécs (Wien) Wien (Bécs)
Varsó (Warszawa) Warszawa (Varsó)
Velence (Venezia) Venezia (Velence)

2. Mellözve az esetleges magyar szókincset, kizárólag „hivatalos“ alakjukban kívánják feltüntetni :

Breslau = Boroszló
Leipzig = Lipcse
Basel = Bázél (Bâle)
Graz = Grác
Strasbourg
Genève
Brussel

Firenze

Genova

Napoli

Lwow = Llvó, Lemberg

Czestochowa = Csensztochova

Olomouc = Olmüc

Brno = Brünn

Pilzen = Pilzen

Osijek = Eszék

Varazdin = Varazsd

Rab = Arbe

Durrësi = Durazzo

Bucureşti = Bukarest

Damboviţa = Dimbovica

Galaţi = Galac

Iaşi = Jászváros

Chisinau = Kisenev

3. Az 1926-ban bevezetett latinbetűs török fonetikával óhajtják írni Törökország helyneveit :

Izmir = Szmirna

Gelibolu = Gallipoli

Catalca = Csataldzsa

Bursa = Brussa

Tekirdag = Rodostó

Trabzon = Trapezund

Antalya = Adalia

Seyhan = Adana

4. Magyar fonetikával csupán a cirilbetűs, arab, egyiptomi, perzsa, afgán, nepali és sziámi helyneveket írják át, de mereven ragaszkodnak szokatlan alakokhoz :

Mjenszk = Minszk

Kijiv = Kiev

Ogyessza = Odessza

Gorkij = Nizsnij-Novgorod

Stalingrad = Carician

Engels = Pokrovszk

Vorasilovszk = Sztavropol

Szverdlovsk = Jekaterinburg

Plovdiv = Filippopoly

Russe = Ruszcsuk

Athine = Athén

Pirefsz = Pireusz

Bór-Szaid = Portszaid
Kerkira = Korfu
Damas = Damaszkusz
El-Kahira = Káiró
El-Iszkandaria = Alexandria
Krunn-The = Bangkok

5. Kivétel Szerbia; neveit horvát fonetikával írják: *Macva, Sabac, Sara-jevo, Niš, Cacak*.

5. Kivétel Kína és Japán; neveiket angolos fonetikával írják: *Shanghai, Shantung, Tokyo, Fujiyama, Kyu-shu*.

Hallatlan következetlenséggel írnak *Nápolyi-öblöt, Velencei-öblöt, de Triestei-öblöt, Bosfor* = Boszporusz, *Toros* = Taurusz, *Olimbosz* = Olimpusz, *Kotori-öböl* = Kattarói-öböl, *Októberi forradalom szigete, Boljsevik sziget, Vörös hadsereg-szoros*.

Ennek a javaslatnak se füle, se farka. Nemzeti érzésünk felháborodottan tiltakozik ez ellen az otromba sebészi műtét ellen. 30—40 évvel ezelőtt a Magyar Földrajzi Társaság még „hazafias” mezbe tudta öltöztetni oktalan helynév-okoskodásait. Azzal ámitották a magyarságot, hogy a külföld is a hivatalos, magyar helységneveket fogja térképein feltüntetni. De ebben az irányban a legcsekélyebb eredményt sem érték el, mert vegye végre tudomásul a magyar geográfusok táborá, hogy az 1889. évi berni kongresszus *nem* tette kötelezővé a hivatalos helynevek használatát. (I. Simonyi Zsigmond, Magyar Nyelvőr 1915. 6. 1.)

A Földrajzi Társaság kezdeményezése kudarcba fullt. *Méhely Lajos* írja (Magyar Nyelvőr 1915. 168. 1.): „Álmélkodnunk kell ezen az új állásfoglaláson, mert hiszen *Cholnoky*, úgy is mint tanár, úgy is mint a Földrajzi Társaság vezérembere, mindeddig ezeknek ellenkezőjét vallotta, hirdette és terjesztette s mindenképp nagy része van abban, hogy ez a saját szavai szerint is ostoba irány oly számos követőre talált a hazában.”

Mindezek alapján a Magyar Tudományos Akadémia állást foglalt és a m. kir. kormány is rendelkezett.

A Magyar Földrajzi Társaság mégis újra elénk tárja a kérdést, javaslatából hiányzik azonban a „hazafias”, sőt minden tárgyi alap is.

Aki kíváncsi arra, milyen zagyvaságok sülnék ki ennek a javaslatnak a nyomán, tekintse meg az *Á. T. I. Kisatlasz*-t. Szerkesztőinek három tagja a Magyar Földrajzi Társaság *Helynév-Bizottságának* is tagja. Ők már a múlt esztendőben megszerkesztették az első atlaszt az ideai javaslatuk alapján. Igaz, hogy már egy év alatt is megváltozott álláspontjuk, mert a „Kisatlasz”-ban van olyan térképlap, amelyen ezeket a neveket találjuk teljes magukban: Prag, Bratislava, Košice, Cluj, Alba-Julia stb. Van olyan térképlap, amelyen a következő nevek szerepelnek: Kuann-Csou, Sann-haj, Nan-tyinn, Pej-pinn stb.

Nyilvánvaló, hogy a javaslat teljesen *kiforratlan*. Csupa következetlenség, ellentmondás önmagukkal és a Földrajzi Társaság 30 év előtti javaslataival.

Felfogásunk szerint a Magyar Tudományos Akadémia ismert álláspontja a helyes. Amit lehet, magyarosan kell írni. A klasszikus világ neveit a nálunk meghonosodott latinos formában írjuk.

A germán és a latin népek azon helyneveit, amelyekre magyaros alak nincs, változatlan alakban vegyük át. Ez vonatkozik e népek gyarmatbirtokain keletkezett új alapítások germán vagy latin eredetű helyneveire is.

Valamennyi szláv nevet fonetikusán írjuk át. Úgy szintén fonetikusán kell átírni a többi népek helyneveit. Így természetesen a gyarmatok bennszülött lakosságának a helynév anyagát is, tekintet nélkül arra, hogy vajjon valamelyik germán vagy latin nép a gyarmatbirtokos.

Igy elkerülhetjük, hogy pl. az arab *al-Dzsuf* a független Arábiában *al-Dzsuf*,

a nyugati francia Szaharában *El-Djouf*, olasz gyarmatbirtokon *El-Giuf* alakjában kerüljön a térképre. Maga a gyarmatbirtokos is minden megakadás nélkül átírja ezeket a bennszülött helyneveket a saját fonetikájával.

Megfontolás tárgyává kellene tennünk nem volna-e helyes a népiskolában és a középiskola alsó tagozatában még az angol és francia helyneveket is magyaros fonetikával írunk. A helyes kiejtés és a sikeres tanítás érdekében mindenesetre ez volna célravezető. Az aggodalmaskodókat el lehetne hallgattatni a tankönyv és a térkép végéhez csatolt névjegyzékkel, amely annak ellenkezőjét szolgálná, mint amire a Magyar Földrajzi Társaság kívánja használni. A kíváncsiak a fonetikus név alapján ott megtalálhatnák az idegen alakot.

Az ülés hallgatói alapos vita után *egyhangú határozattal állást foglaltak a javaslat ellen.*

Az erőszakolt javaslat ellen a következő kifogások merültek fel:

1. A megszállt országrészek magyar helységneveit e szerint csak az alapelv mellőzésével használhatjuk.

2. A jövő nemzedékek fülét sértené a magyar irodalom, idegenszerű volna néki a történelem, a bécsi kamarilla, a lipcsei csata, az athéni jelenet, a velencei kalmár, az alexandriai bölcs, az olimpus, a damaszkuszi penge, a szmirna szőnyeg, a prágai sonka. Az iskola elszakadna hagyománytól, latinus műveltségtől, egy sereg régi kultúrkapcsolattól.

3. Bizarr helynevek kerülnének forgalomba csak azért, hogy a csökönyös elvnek eleget tegyünk (szovjet nevek, amelyek aligha fogják a sztalin hóhért túlélni.)

4. Országról-országra más fonetika, más helyesírás, más olvasási szabály érvényes. Az ilyen térképet még a felnőttek sem tudják használni, az eredmény pont az ellenkezője lesz annak,

amit a bizottság óhajt: hibás kiejtés.

5. Mindezek miatt elsősorban pedagógiai szempontból kell elvetnünk a javaslatot.

A középiskolai szakosztály eddig négy felolvasó ülést tartott. Első felolvasó ülésén *dr. Karl János* kegyesrendi gimn. igazgató elnöklete alatt *dr. Márton György* áll. gimn. tanár tartott élénk eszmecserére készítő előadást *Az egységes középiskola I. osztályának földrajztanításáról*. Gyakorlati tapasztalatai alapján megállapította, hogy Európa teljes ismeretanyagának az egységes középiskola I. osztályába való beillesztése hivatalból előidézett túlterhelés. Helyesnek látja ugyan a Dunamedencének és Európa rövid áttekintésének az I. osztályban való tanítását, mert az a magyar nép Európában való elhelyezkedésének megértéséhez s a magyar állam európai szerepének, sokirányú kapcsolatainak megrajzolásához feltétlenül szükséges, de az egész II. osztályos, Európára vonatkozó anyagnak az első osztályba való egyszerű áttolását súlyos hibának tartja. Álláspontját a tanuló lelki fejlettségére és munkabíráására vonatkozó tapasztalataival részletesen indokolja is.

A szakosztály *dr. Karl János* kegyesrendi gimn. igazgató elnöklete alatt március 8-án tartotta második előadó-ülését a piarista gimnáziumban. Első előadó *dr. Tóth Pál* Klauzál gimnáziumi tanár volt. Az előadás címe *A mondatok grafikai ábrázolása a középiskolában*. Előadásában ismerteti a kérdés történetét, bemutatja grafikonjait s utána a módszer kérdéseiről beszél. Összefoglalja azokat az előnyöket, melyeket az ábrán való tanítás szerinte nyújt. Az előadást élénk vita követte. Utána *Csonka Mihály* kegyesrendi tanár tartotta meg előadását *Egy házikészítésű kísérleti transzformátor bemutatása néhány kísérlet keretében* címmel. Az előadó foglalkozott az energiaátvi-